

ARQ

Jan Beekhuizen

Hoe komen de Rembrandtkan, de Jan Steenkan en het schapenkannetje aan hun naam en wat zijn hun kenmerken?

De schilder Rembrandt van Rijn (1606 - 1669) heeft voor zover bekend maar één stilleven geschilderd en daarop komt geen tin voor. Daaraan zal de Rembrandtkan zijn naam wel niet hebben ontleend. De Rembrandtkan is dan ook een fantasienaam, die waarschijnlijk door een groep enthousiaste verzamelaars in de negentiende eeuw is verzonnen en sindsdien in het algemene spraakgebruik opgenomen.

De Rembrandtkan kent enkele specifieke kenmerken, zoals een voet met rechtopgaande voetplint en een bol buikje met lange, slanke hals. Het gewelfde deksel heeft een medaillon in reliëf, waar vaak het merk ingeslagen is (foto 1). Het merk komt ook voor op het handvat of aan de binnenkant van het deksel. Bij hoge uitzondering is het aan de buitenkant van de bodem ingeslagen. De afgebeelde kan is gemerkt in het medaillon op het deksel met de gekroonde roos met de gietersinitialen ITH. Deze staan voor de tinnegieter Johannes ten Hoedt, werkzaam in Nijmegen in het vierde kwart van de achttiende eeuw.

De Rembrandtkan komt in bijna geheel Nederland voor. Sommige kannen kan men louter door de vorm toeschrijven aan een bepaalde plaats. Zo zijn een heel hoge voetplint en een iets uitgezakte buik typerend voor Zutphen (foto 2) en Deventer (foto 3). Beide steden hebben praktisch hetzelfde model gebruikt en alleen het merk biedt uitkomst over de herkomst.

De Rembrandtkan uit Zutphen is van het Schippersgilde en is voorzien van een maatpegel aan de binnenkant van de hals. Dat wil zeggen dat hij ook als maatkan gebruikt is. Interessant is de gegraveerde tekst op de kan. Op het deksel staat:
HET SCHIPPERSGILT GARRIT JANSSEN MASTOVERBOORD 1700.

Op het kanlichaam:
VERROEMD UW NIET TE ZEER
OP UW MASTRICHTZE REIJS
DAAR ZIJN ER OOK NOG MEER
DIE DOEN EEN KORTE REIJS
Op de buik van de kan:
DIT SCHIP
ZEIJLD ZIJN MAST OVER BOORD
DAARVAN DRAAG IK MIJN NAAM
DOG IK WAS NOG NIET VERVAARD
GOD IS T DIE HET ALLES BEWAARD.

De kan is gegoten door Jacobus Roelofsen, werkzaam te Zutphen in de tweede helft van de achttiende eeuw. Gezien de gegraveerde datering is het ook mogelijk dat de vader van Jacobus Roelofsen de tinnegieter is. Het merk is te vinden op het handvat.

De kan uit Deventer is ook als maatkan gebruikt. Weliswaar heeft hij geen pegel, maar er zijn ijkmerken op het handvat ingeslagen. De kan is gemerkt op het handvat met de gekroonde roos met de gietersinitialen MM. Martinus Maaldrink uit Deventer heeft deze kan in het derde kwart van de achttiende eeuw vervaardigd.

De vroegste Rembrandtkan dateert van rond het begin van de zeventiende eeuw en dit type kannen is tot het begin van de negentiende eeuw gemaakt.

Een speciaal 'soort' Rembrandtkan is de zeer zeldzame gildekan. Oorspronkelijk sprak men van amptskannen, ampts wijnkannen of ampts tuyten. Nijmegen is een van de weinige steden in ons land waar nieuwe gildebroeders bij de toelating tot hun gilde een kan moesten laten vervaardigen. Deze kannen hebben als extra versiering een medaillon op het kanlichaam en een torentje op het deksel. Dikwijls hebben zij een rijke gravering (foto 4).

De tekst op de kan luidt:

WOLTER REYNDERS MEESTER IN DER TYT
WANNEER WANGUNST EN EYGE BAET TESAMEN GAAT
SOO SIET MEN DAT 'T GEMEENDE BEST VAN AMPT EN
GILT TEGRONDE GAET
ACHT U KLEYN EN HOUT U REYN
MET HONING IN DE MONT EN 'T SCHEERMES AEN HET
GORDEL
DAT PAST GEEN EERLICK MAN AL WAS HET TOT SYN
VOORDEEL
WANT MET SCHOONE WOORDE EN QUADE TRECKE
WORDEN BEDROGEN WYSEN EN GECKE.
Ao 1722.

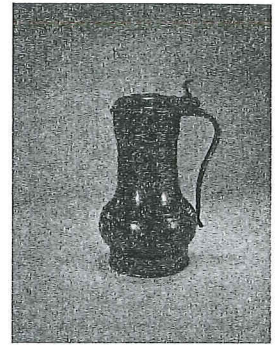
Deze bijzondere kan is gemerkt aan de buitenkant van de bodem met de gekroonde roos met de gietersinitialen IVR. De maker ervan is Johannes van Rethy uit Nijmegen, gehuwd in 1720 en overleden in 1751. Of hij de kan ook gegraveerd heeft, is niet vast te stellen. Gildevoorschriften verboden zilvergraveurs om ook op tin te werken.

De Rembrandtkan mag dan niet op schilderijen van Rembrandt voorkomen, anders is het met de Jan Steenkan. Die zijn wel degelijk op de vrolijke taferelen van Jan Steen (1626-1679) te vinden. De kannen zijn ook te vinden op stillevens van onder andere Pieter Claesz., Willem Claesz. en Willem Claesz. Heda.

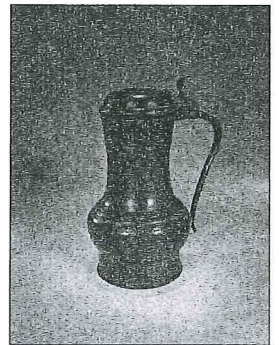
Ook de naam Jan Steenkan is pas in de negentiende eeuw in gebruik geraakt. Want toentertijd heette deze kan 'tuytkan' of 'pypkan'.

De Jan Steenkan is een kan met een schenktuit, eindigend in een klein scharnierend klepje (foto 5). Het merk is meestal op het handvat, aan de binnenkant van het deksel of aan de buitenkant van de bodem te vinden. Hier zit het merk aan de binnenkant van het deksel. De gekroonde roos heeft de initialen IH. Deze staan voor Jan Hiddingh (Van IJsselmuiden), die getrouwd is in 1665 en in 1707 is overleden te Amsterdam. In 1707 woonde hij in de Warmoesstraat. De kan is ook gepegeld en is dus als maatkan gebruikt. Op het klepje van de schenktuit is in reliëf het VOC-teken met de letter A aangebracht. Dit wil zeggen dat de kan gebruikt is door de Verenigde Oost-Indische Compagnie en wel door de Amsterdamse kamer.

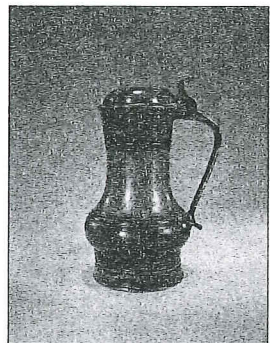
Men wil deze kan nogal eens verwarren met de Zwitserse stegkan. Het verschil zit hem erin dat deze laatste een verbindingsstuk heeft tussen het kanlichaam en de schenktuit, de 'steg'. De Jan Steenkan is in een betrekkelijke korte tijd vervaardigd: van ongeveer het einde

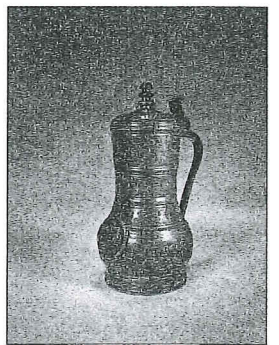
1) Rembrandtkan, Nijmegen.
Hoogte: 23,4 cm.

2) Rembrandtkan, Zutphen.
Hoogte: 26 cm.

3) Rembrandtkan, Deventer.
Hoogte: 26 cm.

4) Gilde Rembrandtkan, Nijmegen.
Hoogte: 26,5 cm.

5) Jan Steenkan, Amsterdam.
Hoogte: 20,1 cm.

van de zestiende eeuw tot het begin van de achttiende eeuw. Ook in België is de Jan Steenkan te vinden. Hij is vaak Antwerpen gemerkt.

Het schapenkannetje komt voorzover ik weet niet voor op schilderijen. Schapenkannetjes werden vervaardigd van de vijftiende eeuw tot en met de negentiende eeuw. En werden niet, zoals de naam doet vermoeden, gebruikt voor het voeren van schapen of lammen,

maar dienden eerder als klein kannetje voor wijn of sterke drank.

Ook zullen ze, met bouillon of dunne pap gevuld, hun nut hebben bewezen bij het eten geven van kinderen en zieken. Zij werden in vroeger tijd 'pijpkannetje' genoemd.

Van het schapenkannetje bestaan drie typen:

Handvat en tuitje recht tegenover elkaar (foto 6), Handvat en tuitje in een hoek van negentig graden (foto 7), Handvat en tuitje als één geheel (foto 8).

Het kannetje van foto 6 is gemerkt aan de binnenkant van het deksel met de gekroonde roos met de gietersinitialen IVK. Mogelijk een

Amsterdamse tinnegieter, wiens naam tot op heden niet bekend is. De kannetjes van foto's 7 en 8 zijn eveneens gemerkt aan de binnenkant van het deksel met de gekroonde roos met respectievelijk de gietersnaam I. Kok, mogelijk een Amsterdamse tinnegieter, die gewerkt heeft in het begin van de achttiende eeuw en de gietersinitialen W.L., mogelijk voor Willem Lakeman uit Haarlem, vermeld tussen 1684 en 1713.

Alle drie besproken kannen zijn bij verzamelaars zeer gewild. Wellicht juist ook vanwege hun zeldzaamheid. Rembrandtkannen zijn in verhouding het minst zeldzaam, een Nijmeegse gildekan daarentegen zeer zeldzaam. Het museum Het Valkhof in Nijmegen heeft hiervan de grootste collectie: ongeveer 40 stuks. Maar weinig tinverzamelaars kunnen een dergelijke kan hun trotse bezit noemen. Ook 's Hertogenbosch kende de traditie van de gildekan. De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap pronkt met achttien drinkkannen.

De Jan Steenkan is eveneens zeldzaam - we kennen er minder dan honderd - en daardoor een van de meest kostbare.

Een schapenkannetje is op het moment nauwelijks te vinden, een zeventiende-eeuws exemplaar al helemaal niet.

Als tinspecialist heb ik in dertig jaar vijf Jan Steenkannen in mijn collectie gehad. Ook vier Nijmeegse gildekannen hebben een trotse eigenaar gevonden.

Het geeft nog maar eens aan hoe zeldzaam deze kannen

zijn. Er zijn ook vervalsingen en kopieën van deze kantypen in omloop. Een reden temeer om de nodige voorzichtigheid bij aankoop in acht te nemen.

Tenslotte

In de catalogus, helaas niet voorzien van een jaartal, IX TIN van de Oudheidkundige Musea Vleeshuis te Antwerpen kwam ik nog een kantype tegen, dat naar een schilder vernoemd is. Op blz. 40 onder nummer 71 staat een zogenaamde Jordaenskan uit het einde van de zeventiende eeuw beschreven. Jacob Jordaens was een Vlaamse portret-, historie- en genreschilder (1593-1678). De kannen hebben een lage voet en een flinke bolle buik die overgaat in een brede hals. Het deksel is hartvormig (foto 9). Ze zijn bijna altijd Antwerpen gemerkt en de verzamelnaam is Brabantse kan. Ze komen voor van de zeventiende tot en met begin van de negentiende eeuw. De afgebeelde kan heeft op het handvat een deels weggesleten stadsmerk van Antwerpen - het handje - en de gietersinitialen (.)S en is te dateren eerste kwart 18e eeuw.

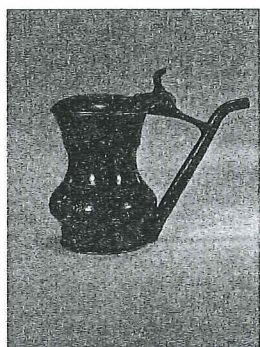
JAN BEEKHUIZEN

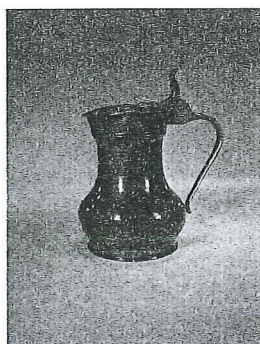
6) Schapenkannetje, mogelijk Amsterdam. Hoogte: 12,3 cm.

7) Schapenkannetje, mogelijk Amsterdam. Hoogte: 11,5 cm.

8) Schapenkannetje, mogelijk Haarlem. Hoogte: 12,1 cm.

9) Brabantse kan, Antwerpen. Hoogte: 22,8 cm.

De foto's zijn afkomstig uit:

Catalogus "Van tin gegoten - uit tin genoten",

uitgegeven ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Nederlandse Tinvereniging. De catalogus bevat 396 foto's in kleur en vele merken. De afgebeelde objecten zijn afkomstig uit Nederland, België, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Slowakije, Tsjechië en Zwitserland. ISBN90-9018306-X.

Deze catalogus is nog beperkt verkrijgbaar en is te bestellen bij de auteur van dit artikel.

Adres:

Jan Beekhuizen
Nieuwe Spiegelstraat 49
1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl